

Bomen nieuws

Zomer
2006

→ Overheid → Bedrijven → Instellingen → Particulieren

VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV

www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

- aanleg
- onderhoud
- boomverzorging ▶
- grondwerken
- bestratingen
- daktuinen
- verplanten
- snoeien
- rooien
- standplaatsverbetering ▶
- onderzoeken
- gronduitwisseling
- bomenzand
- BIM

Oisterwijksebaan 8A - 5056 RD Berkel-Enschot - Telefoon (013) 540 82 00
Fax (013) 540 82 01 - www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

Mr B.M. Visser & Partners

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon: 0543 - 51 85 17 / fax: 53 46 93
e-mail: bmvisser@freeler.nl

Bereik duizenden
liefhebbers en
vakmensen.

Adverteer in
Bomennieuws!

zie www.bomenstichtng.nl
of bel 030-2303510

Vakcursussen Bomen

Cursuslokatie: Arnhem

Vakcursussen:

- **VTA-1: visuele boomcontrole en registratie**
- boomveiligheidsinspectie in het kader van zorgplichten
- **Boomtaxatie: theorie en praktijk**
- nieuwe taxatiemethode richtlijnen NVTB 2006
- **VTA-2: VTA-methodiek en stabiliteitsonderzoek**
- vervolgcursus VTA-1
- **VTA-Examentrainingsdag**
- Europees certificaat "Boomveiligheidscontroleur"

Datum:

26 september 2006

3 + 4 oktober 2006

11 oktober 2006

15 november 2006

→ Informatie en inschrijving:

*Alle cursussen vanaf 4 deelnemers
ook "aan huis"!*

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesbureau
register-taxateur van bomen

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Tel. 026 - 31 17 550 - Fax 026 - 31 20 538
Zie ook onze cursusagenda: www.nocb.nl

In dit nummer...

Aan de andere kant van de heg ...

Vorig jaar rond deze tijd vertoefde ik met enkele donateurs een paar dagen in het Engelse Kent. We hebben ons daar vergaapt aan enorme bomen met een niet te peilen ouderdom. Alle superlatieven konden er op los gelaten worden om ze te beschrijven. Het lijkt wel of bomen daar vanzelf groot en oud kunnen worden, of beter gezegd: mogen worden.

Als je dan bij terugkeer in eigen land de kampioenen uit ons Landelijke Register van Monumentale Bomen voor ogen neemt, dan bekriipt je een timide gevoel. Het spreekwoord is werkelijkheid: het is groener aan de andere kant van de heg!

Voortmijmerend ga je later op internet op zoek naar Engelse bomensites: er zijn nogal wat organisaties die zich bezighouden met boominventarisaties, -bescherming, -behoud en -aanplant. Dan blijkt dat daar ook niet alles vanzelf gaat. Ook daar gaat het met regelmaat op allerlei fronten fout en vallen bomen ten prooi aan dezelfde predatoren als in ons land: verdichting, wegen, hogesnelheidslijn, uitbreiding van stad en industrie, noem maar op!

Zoals altijd na een uitstapje over de grens, keert bij mij geleidelijk de waardering voor het eigen land terug en voeg ik mij weer in de samenleving met 'onze' bomen. Laten we wel zijn: ook onze bomen staan er prachtig bij.

Ik heb mij voorgenomen mijn ogen nog beter de kost te geven, want er valt ook dicht bij huis heel veel te zien en ... te ontdekken. Dat voornemen werd recent versterkt nadat ik de tekst van een nieuw boek van uitgeverij Boom onder ogen kreeg, getiteld 'Inheemse bomen van Nederland en Vlaanderen' onder redactie van Bert Maes. In dit Bomennieuws legt Maes uit wat voor monnikenwerk er aan voorafging om tot de inhoud van het boek te komen. En voor u als Bomennieuwslezer staat een aantrekkelijk aanbod op bladzijde negentien! Verder belichten we een aantal markante bomen uit het onderzoek van mr. Bas Visser naar het verband tussen bomen en rechtspraak. Marjan van Elsland gaat in op een voor velen irritant verschijnsel: zomersneeuw.

Frank Moens

Meer dan houten jassen ...

Redacteur Aart de Veer bezocht Will Schropp, een markant houtkustenaar. Will kreeg bekendheid door zijn bedrieglijk echt lijkende, houten jassen. Maar hij kan veel meer. De rode draad in zijn werk is 'leven'. Gebruikmakend van de stam van de boom symboliseert hij het begin van leven.

4

Gerechtsbomen

Eeuwenlang vond de rechtspraak onder bomen plaats. Het is voor een deel gissen naar keuzes en gebruiken, maar duidelijk is dat bomen een onlosmakelijke band hebben gehad met de ontwikkeling van de rechtspraak. Mr. Bas Visser verzamelde de afgelopen jaren gegevens over gerechtsbomen en locaties en vat deze samen.

8

Liriodendron tulipifera, de tulpenboom

Ongeveer 1% van het aantal objecten in het Landelijk Register van Monumentale bomen in Nederland is tulpenboom. Zowel bladeren als bloemen zijn opvallend aan deze boom uit het westen van de Verenigde Staten. Florentine van Eeghen en Roelof Jan Koops belichten wetenswaardigheden van deze soort.

12

En verder in dit nummer:

Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen	6	Kort nieuws	21
Boeken en zo	11	De Stelling	21
De hobby van Edwin Brussee	14	Helène van der Poel	23
Column: wees blij	15	Agenda	23
Zomersneeuw en andere pret	16	Colofon	23
		Rijp & Groen	24

Op de omslag: Bloem van de tulpenboom, *Liriodendron tulipifera* (foto: Bomenstichting)

Will Schropp (1948) liet op een van zijn eerste tentoonstellingen een houten jas zien die aan de muur hing - het was een in lindenhout gebeeldhouwd spijkerjack uit zijn studietijd. Het gaf hem meteen de bekendheid, die nog steeds - een beetje eenzijdig - op zijn houten jassen gericht is. Maar Will maakt in zijn boerderij-atelier annex exporuimte in Duiven veel meer dan jassen: van kleine houten presse-papiers en oermoeders tot grote figuratieve en abstracte beelden. De redactie had op locatie een vraaggesprek met deze succesvolle en enthousiaste beeldhouwer.

Hoe verliep je jeugd?

Ik ben opgegroeid in Kerkrade. Mijn ouders brachten mij van jongs af aan in contact met cultuur en kunst. Ook had ik een grote interesse in de natuur, ik herinner me dat ik als klein jongetje alleen in het bos liep terwijl ik me oriënteerde op bepaalde bomen. Ik nam toen al stukjes hout mee naar huis die ik dan met beitel en rasp bewerkte. Na de middelbare school ging ik naar de PABO en werd onderwijzer, maar toch al met het vage idee om kunstenaar te worden. Ik wilde onafhankelijk zijn van subsidies en voor een eigen inkomen kunnen zorgen en koos daarom voor een langere weg.

Lukte het om ook kunstenaar te worden?

Toen ik eenmaal in Duiven woonde, volgde ik de academie (Hogeschool voor de Kunsten) in Arnhem waar ik in 1985 afstudeerde als leraar handvaardigheid met keramiek en houtbewerking als praktijkvakken. Nu heb ik twee banen: ik ben drie dagen per week leraar op een basisschool en daarnaast beeldhouwer in hout. Een prima combinatie die twee vakken, want zes dagen per week beelden maken is slopend voor rug en handen. In een creativiteitscentrum in Duiven geef ik nu al twintig jaar beeldhouwlessen. Ik krijg energie terug als ik zie hoeveel plezier mijn cursisten hebben

Meer dan houten jassen ..

bij het maken van hun beelden. De tv-serie die ik voor Teleac heb gepresenteerd is voor heel veel kijkers een duwtje in de rug geweest om met deze prachtige hobby te starten. Regelmatig geef ik workshops in het maken van beelden in hout. Maar het grootste deel van mijn tijd ben ik toch bezig met het ontwerpen en maken van mijn beelden.

Links: houten jasjes

Rechts: tuinbeeld van tamme kastanje

Kun je iets vertellen over de thema's in je beelden?

Een thema dat als een rode draad door mijn werk gaat is 'leven'. De levenslijn met al zijn kronkels en pogingen om steeds weer verder te gaan, en de 'levensbron' waarbij ik het binnenste van een boom gebruik als symbool voor de oorsprong van het leven. Ook maak ik vruchtbaarheidsbeeldjes die ik oermoeders noem. De houtnerf kan een mooi lijnenspel laten zien over borsten en heupen. Een element dat vaak terugkomt is de plooi of vouw. Natuurlijk in de jassen, maar ook in abstracte vormen. In en op plooien zie je de houtnerven mooi verlopen of verspringen, en bij het gebruik van lichtgekleurde houtsoorten zoals linde, komt daar nog de schaduwwerking bij. De meeste ontwerpen ontstaan uit schetsen, dat is de kunst. Het uitvoeren daarvan door te zagen, beitelen, schuren en raspen is een stuk vakmanschap. Ik werk zowel figuratief (jasje, vlinder, oermoeder) als abstract (de serie levenslijnen). Heel zelden, zoals bij moereik (fossiel eikenhout), komt de vorm van het beeld uit de vorm van de stam zelf voort, omdat ik met dat hout van duizenden jaren oud eigenlijk zonder afval wil werken en daardoor erg afhankelijk ben van de vorm die het heeft. Het mythologische thema Icarus, de mens die zo graag wil vliegen, heb ik bijvoorbeeld in dat zwarte, oude hout verbeeld.

Ben je de enige die houten jassen maakt?

Toen ik al een tijd bezig was, bleek dat een Italiaanse kunstenaar, Livio di Marchi, ze ook maakt. Zijn overige werk is echter totaal anders dan dat van mij. Ik vond het aanvankelijk een vreemd idee, maar ik realiseerde me dat schilders dat veel vaker zullen meemaken, niet alleen omdat er meer mensen schilderen, maar ook omdat het een snellere techniek is. Ik maak nog steeds jassen, ook in opdracht, bijvoorbeeld voor iemand die afscheid van zijn werk neemt en die zijn 'jas aan de wilgen hangt'.

Hoe kom je aan je hout en welke soorten gebruik je?

Een belangrijke bron is de Houtveiling in Arnhem. Daar koop ik soms hele stammen. Ook houd ik de aanvraag

voor kapvergunningen in de gaten! Soms bellen mensen mij. Na een telefoontje uit Duitsland kocht ik een honderdjarige linde van 1800 kg; het transport en het zagen daarvan had wel enige voeten in de aarde. Het zagen laat ik vaak doen, maar vergroeiingen haal ik er liever zelf uit - hier tref ik vaak de mooiste patronen en kleurcontrasten aan die ik in kleine vormen verwerk. Ik gebruik alleen inlandse houtsoorten, afkomstig dus van bomen die ook in Nederland groeien. Ik hou van bomen, ik ken ze en dat wil ik in mijn werk laten uitkomen. Als ik een ontwerp heb gemaakt zoek ik hout dat daar bij past, o.a. walnoot, robinia, gouden regen, tamme kastanje, jeneverbes, linde, moereik en mammoetboom. Het hout moet voor de bewerking eerst drogen, bij dikkere stukken duurt dit jaren. De kern haal ik altijd weg want die zorgt onherroepelijk voor scheuren. Spinhout is bij binnenbeelden meestal geen probleem.

Wordt het hout behandeld?

Ja, voor buitenbeelden gebruik ik milieuvriendelijke tuinmeubelolie. Ook binnenbeelden worden in de olie gezet en vervolgens in de was om ze mooi glanzend te krijgen. Mede doordat ik de beelden heel glad en strak afwerk, wil iedereen ze graag aanraken en dat is ook de bedoeling. Als je ook met je handen geniet van de vorm, de gladheid en zelfs van de temperatuurverschillen, beleef je een beeld beter dan wanneer je alleen maar kijkt.

Je werkt met dood materiaal, besef je dat het uit levende wezens voortkomt?

Maar al te goed! Ik zie in het hout, met name in de jaarringen, een stuk geschiedenis verankerd. Soms herleid ik het jaarringenpatroon tot concrete gebeurtenissen in mijn of andermans leven, zoals de geboortejaren van mijn ouders. In Nederland staan veel herinneringsbomen, het zijn de enige levende organismen die ons kunnen verbinden met iets dat lang geleden plaats vond. Zelf hebben we een ginkgo uit 1974 in onze tuin - het is overigens beslist niet de bedoeling dat ik daar beelden van maak!

Waar kunnen we werk van jou zien?
Behalve in mijn eigen atelier in Duiven (Rijksweg 62, zie www.houtenbeelden.nl) exposeer ik veel in galleries en op beurzen, ook in Frankrijk en Duitsland. Enkele plekken waar mijn werk in 2006 te zien is, zijn Galerie 't Haentje te Paert, Spanjaartstraat 19, Middelburg, t/m 2 juli, za+zo 14-16 uur; Galerie De Beerenburgh in Eck en Wiel (enkele tuinbeelden, hele zomer), Galerie Panta Rhei in Rucphen (t/m juli) en Botanische Tuin Terwinselen in Kerkrade op 25 juni.

Levenslijn, uitgevoerd in lindehout

den.nl) exposeer ik veel in galleries en op beurzen, ook in Frankrijk en Duitsland. Enkele plekken waar mijn werk in 2006 te zien is, zijn Galerie 't Haentje te Paert, Spanjaartstraat 19, Middelburg, t/m 2 juli, za+zo 14-16 uur; Galerie De Beerenburgh in Eck en Wiel (enkele tuinbeelden, hele zomer), Galerie Panta Rhei in Rucphen (t/m juli) en Botanische Tuin Terwinselen in Kerkrade op 25 juni.

Heb je nog een stelling waar de Bomenstichting wat mee kan?
Wanneer alle bomen die in Nederland worden geplant zouden blijven staan, dan moesten er toch overal oude bomen staan. Of worden ze misschien op de verkeerde plaats gezet, zodat ze na een aantal jaren weer weg moeten?

Boek

Bij de tv-serie voor Teleac van Will Schropp 'Thuis beelden maken in hout', hoort een boek met dezelfde titel. Daarin wordt stap voor stap aan de hand van tientallen foto's verteld hoe acht beelden uit de serie tot stand komen. In het boek staat praktische informatie over hout, bomen en gereedschappen. In de boekhandel verkrijgbaar, prijs € 26,50

Inheemse bomen en struiken in

Bert Maes

In Nederland en Vlaanderen komen ruim honderd inheemse, autochtone soorten bomen en struiken voor, waaronder drieëndertig boomsoorten. In de bekende flora's en dendrologische naslagwerken worden ze, curieus genoeg, stiefmoederlijk behandeld. Na vijftien jaar speurwerk is die leemte nu opgevuld met het verschijnen van een uitvoerig naslagwerk over de inheemse houtige gewassen (zie ook blz. 19).

Tot nu toe zijn meer dan 9000 oude groeiplaatsen beschreven. Dit jaar zal Vlaanderen gebiedsdekkend in kaart zijn gebracht. Nederland is voor ongeveer de helft gereed.

De resultaten van het onderzoek zijn spannend maar ook zorgwekkend. Gebleken is dat nog slechts minder dan 5 procent van onze begroeiing uit oorspronkelijke bomen en struiken bestaat. Meer dan helft van de soorten is bovendien zeldzaam en bedreigd in hun voortbestaan! Grove den, koraalmeidoorn, stijlroos en schijnkraagroos zijn in Nederland als autochtone soort uitgestorven. In Vlaanderen behoren taxus, schijnkraagroos en stekelige muizendoorn tot de verdwenen soorten. Van veel soorten bestaan nog maar hier en daar kleine autochtone populaties zoals van de taxus, fladderiep, ruwe iep, winterlinde, zomerlinde, Spaanse aak, grootvruchtige meidoorn en tweestijlige meidoorn. Algemene soorten als beuk en gewone esdoorn bleken nog slechts sporadisch voor te komen als autochtone bomen en vooral te bestaan uit import.

Een prettige bijkomstigheid van het intensieve onderzoek was dat ook onbekende groeiplaatsen van dergelijke zeldzaamheden aan het licht kwamen. Er werden zelfs nieuwe onbekende soorten ontdekt zoals de stijlroos, wigbladige roos, schijnhondsroos, schijnegelantier, schijnkoraalmeidoorn en bosaalbes.

Oorspronkelijk inheems?

Wat zijn eigenlijk nog oorspronkelijke bomen en struiken in de Lage Landen? Waar vinden we nog bomen die sinds de laatste ijstijd hier van nature zijn gekomen? Met behulp van een veldmethode worden pogingen gedaan om de nazaten van onze eerste immigranten op te sporen (zie verder op). Vanaf het moment dat de eerste landbouwers, circa 7000 jaar geleden, op de lössgronden in Nederlands en Vlaams Limburg arriveerden werden onze bomen en bossen door mensen beïnvloed. Vanaf de 15e eeuw neemt die invloed sterker toe door handel, kweek en aanplant. Vooral het

Van boven naar beneden:

- Bloemen van de koraalmeidoorn; uitgestorven in de Lage Landen
- Bladeren en vrouwelijke katjes van de laurierwilg
- Vruchten van de taxus
- Bloem van de wilde zoete kers

Nederland en Vlaanderen

bosarme westen heeft een rijke geschiedenis van boomkwekers en boomkweekkunst. De verarming van de laatste restanten aan oorspronkelijke begroeiing komt vooral door de heideontginningen, de rationele bosbouw na 1850 en de ruilverkavelingen in de 20e eeuw.

Bij het opsporen van oorspronkelijk inheemse bomen en struiken wordt gebruik gemaakt van oude stafkaarten en kenmerken in het veld. Een eerste zeef is de topografische kaart uit circa 1840. Bossen en houtwallen die op deze kaart staan en ook nog op de kaarten van nu, geven een kans op autochtone houtige gewassen. Belangrijk is of er op die plaatsen sporen zijn terug te vinden van oude bosbouwtechnieken. We moeten daarbij vooral denken aan het eeuwenoude hakhoutbeheer en de spaartelgen. Door dit historische bosbeheer konden bomen eeuwenlang overleven en genenmateriaal overleveren. Sedert 1890 is het hakhoutbeheer nagenoeg gestopt en zien we op veel plaatsen de stammen weer naar de hemel groeien. Nooit vielen de boomkringen van eiken op de Veluwe, de Loonse en Drunense Duinen, op de Utrechts Heuvelrug en de Meinweg bij Roermond zo in het oog als juist nu. Een groot aantal van deze bomen verdient een plaats op de lijst van monumentale bomen. Behalve de hakhoutrelicten zijn er ook soorten die niet of nauwelijks gekweekt worden en om die reden als autochtoon bestempeld kunnen worden. Dus als je er een exemplaar van vindt, moet dat wel autochtoon zijn. We denken dan aan wilde appel, wilde peer, rood peperboompje, grootvruchtige meidoorn, tweestijlige meidoorn, kraagroos en wegedoorn. In Nederland worden autochtone bomen en struiken sedert zo'n 15 jaar geïnventariseerd. Inmiddels is ongeveer de helft in kaart gebracht. Vlaanderen zal einde van dit jaar volledig in beeld zijn gebracht.

Behoud en goed beheer aanbevolen

Alleen al vanwege de zeldzaamheid en kwetsbaarheid van de laatste restanten van onze autochtone bomen en struiken is behoud ervan geboden. Bovendien zijn ze voor de biodiversiteit en het genenbehoud van onschatbare waarde.

Oude boskernen hebben sowieso iets speciaals. Door de ouderdom en de vaak grillige structuren hebben ze ook een grote belevingswaarde. Ook daarom moeten we ze voor de toekomst bewaren.

Opmerkelijke vondsten

Met gereedkomen van 'Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen' beschikken we over een standaardboek, waarmee alle inheemse boom- en struiksoorten

op naam kunnen worden gebracht. Verspreidingskaartjes geven verduidelijking van de groeiplaatsen van de soorten. Van alle soorten is een hoofdstuk opgenomen over de geschiedenis en de archeologie. Daar staan soms opmerkelijke feiten in, bijvoorbeeld de vondst van een pitje van de wilde peer uit de Nieuwe Steentijd (circa 5000 jaar geleden) in de buurt van Leiden. Dit pitje bewijst dat die soort daar ook echt gegroeid heeft. De kans op aanvoer van ver weg is, gezien de opgravingsomstandigheden, nagenoeg uitgesloten. Of een lindehouten kano uit de Midden-Steentijd (8000 jaar geleden), opgegraven bij de aanleg van de Betuweroute en een visfuk van het hout van de rode kornoelje. Zij geven interessante informatie over het natuurlijk voorkomen in het verleden. Als er al sprake is van aanvoer van elders, zal het hout niet van heel ver gekomen zijn.

Bert Maes is redacteur van 'Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen' en heeft een ecologisch adviesbureau in Utrecht.

Het boek is geschreven door 7 auteurs uit Nederland en Vlaanderen.

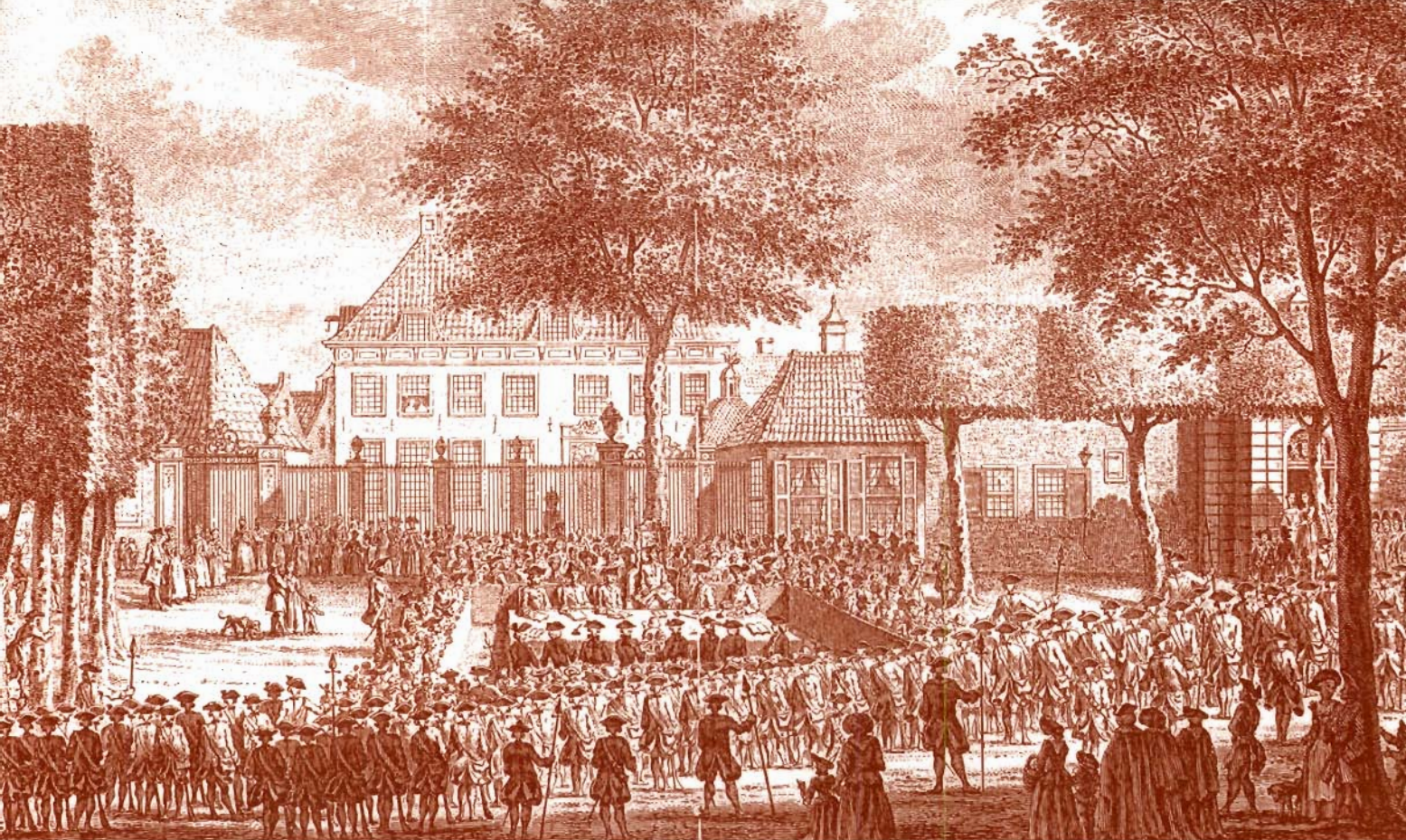
Lezers van Bomennieuws kunnen gebruikmaken van een aantrekkelijke korting. Zie de advertentie op bladzijde 19.

Van boven naar beneden:

- Oude hakhoutstoof van zomereik in de Drunense Duinen
- Kraakwilg bij Epe (Usseldal)

Foto's op deze bladzijden zijn van Bert Maes, met uitzondering van de laurierwilg. Deze is gemaakt door Emma van den Dool.

Gerechtsbomen

Bas Visser / Frank Moens

Volgens overlevering kwamen onze voorouders bijeen onder de oudste bomen in een dorp of stad om er te vergaderen, feest te vieren of omdat er recht gesproken werd. Vooral dat laatste is intrigerend: rechtspraak, die gehouden werd onder een oude volgroeide monumentale boom. Deden onze voorouders dat om inspiratie te putten uit de vaak majestueuze bomen, een inspiratie die werd toegeschreven aan de goden? Uit een beknopte inventarisatie in het kader van 'verhalen over bomen' (zie kader) blijkt er best veel bekend te zijn over dit onderwerp, maar er liggen ook nog vele vragen. Er zijn bijvoorbeeld verschillende soorten 'gerechts'bomen bekend, vooral linden en eiken. Was de soort boom van betekenis? Speelde de vorm van de boom ook een rol, zoals de etagelinden, die we nog steeds kunnen aantreffen? Wat zijn veemlinden? Rechtszittingen vinden inmiddels niet meer plaats onder een bladerdak, maar vandaag de dag zijn er nog steeds enkele gerechtsbomen of hun nazaten te bewonderen.

Dat rechtspreken onder een boom niet alleen in onze contreien in zwang was, tonen enkele verzen in de Edda, de verzameling mythologische liederen van de Noordse volkeren uit omstreeks de 11e eeuw. In het Lied van de Gemaskerde (vers 29 en 30) waarin ook de oppergod Thor een rol speelt, staat:

*Vlechtwerk en Takwerk en Baden in de Tobbe
moet Thor tweemaal door waden,
elke dag als hij recht gaat spreken
bij Yggdrasil, de Es.
Want Asenburg staat in lichterlaaie,
de heilige wateren koken.*

*Monter en Goudvos, Klaar en Drafsnuiver,
Zilvermanen en Pezig,
de Zweep en Vaalhoef, Goudenmanen en Lichtvoet,
deze paarden berijden de Asen,
elke dag als zij rechtspreken
bij Yggdrasil, de Es.*

Welke boomsoort waar?

Vermoedelijk had vroeger iedere stad of elk dorp een oude boom op een centrale plek. De es was in Noord-Europa de heilige boom, zoals linden en eiken dat waren in ons gebied. In Frankrijk waren vooral iepen favoriet. In het noorden van ons land betrof het overwegend eiken. Ten zuiden van de rivieren tot in Vlaanderen waren het vooral linden. De grens is niet scherp te trekken, want door een oude gravure is bekend dat op de markt in het Achterhoekse Groenlo een linde stond en geen eik. Soms stonden er twee soorten bomen, zoals in Zutphen. Uit de overlevering (18e eeuw) is bekend dat daar op de Grevenshof (tegenwoordige naam 's Gravenhof) een eik en

een linde stonden, en dat afhankelijk van de soort rechtspraak de ene dan wel de andere boom gebruikt werd (zie verderop).

Oude linden waaronder recht werd gesproken moeten er veel geweest zijn. De linde was in de Germaanse mythologie gewijd aan de godin Freya. Zij was niet alleen godin van de liefde en vruchtbaarheid, maar ook van gerechtigheid. Dit roept de vraag op of onze 'vrouw justitia' is terug te voeren op Freya.

De rode draad in de boomsoortkeuze is moeilijk aan te geven. Lokale gebruiken en gewoonten, wellicht ook regels zullen ook van invloed zijn geweest. Het lijkt er echter wel op dat er in de loop van eeuwen een verschuiving plaatsvond. De symboliek van de eik als heilige boom van de Germanen, met als beschermheer de oppergod Wodan, werd verdrongen door de linde die later ook aan Maria van het moderne Katholieke Christendom was gewijd. Een heel andere oorzaak voor de keuze kan geweest zijn dat de linde minder blikseminslag-gevoelig is dan de eik en dat om veiligheidsredenen de eerste de voorkeur kreeg.

Speelde de boomvorm een rol?

Uit de inventarisatie blijkt dat ook de boomvorm, waaronder rechtsgesproken werd, niet uniform was. Uit allerlei overleveringen en dankzij bomen die er nu nog staan weten we dat zowel speciaal gesnoeide bomen, vooral linden, als vrij uitgegroeide bomen voorkwamen. Opvallend is dat de meeste linden gesnoeid werden tot etagelinden, bomen gesnoeid in meestal drie of vier etages. Dit kan verwijzen naar de rechtspraak eronder en direct naar vrouw justitia of naar Freya.

Volgens sommigen verwijzen de etages naar de verschillende werelden als hemel, aarde en hel of onderwereld. Een andere interpretatie is dat elke etage een bevolkingsgroep in de samenleving vertegenwoordigde. Vanaf het gewone volk onderin verliep dit via de adel en de geestelijkheid naar het goddelijke in de top. Een linde telde zodoende zeker drie lagen maar soms ook wel vijf of meer. Soms beperkte men zich tot slechts één laag zoals bij de schitte-

rende linde in Etten-Leur, die de naam moeierboom of moederboom draagt. Volgens de archieven is de linde omstreeks 1774 geplant als opvolger van zijn oude voorganger. Andere etagelinden of restanten daarvan zijn in ons land onder andere te vinden in Oisterwijk, Eersel, Hilvarenbeek, Nuenen en Gastel. In het Vlaamse Westerlo (foto) staat een gaaf exemplaar met drie etages. Dertig palen en een draagframe steunen de onderste takkrans.

Holtricht, leengericht en veemgerecht

Net zoals we nu allerlei categorieën in de rechtspraak onderscheiden was daar vroeger ook al een onderverdeling in (zie kader). Het onderwerp was soms van invloed op de keuze voor de boomsoort waaronder de zitting plaatsvond. Het holtricht werd gehouden onder linden of eiken en mogelijk onder beuken, zoals bij het plaatsje Drie (Veluwe). In Zutphen vond het leengericht plaats onder een eik, maar het hofgericht werd onder de linde gehouden, die iets verderop stond. De mannen die het veemrecht spraken, kwamen bijeen onder linden, die dan ook veemlinden genoemd werden. Er bestaan overigens in Duitsland ook tientallen veemeiken (naast veemlinden).

Mogelijk dat linden, zowel natuurlijk groeiend als in etagevorm gesnoeid, speciaal dienden voor de seend, de middeleeuwse, kerkelijke rechtspraak.

Bestaande en verdwenen gerechtslinden

Dat rechtzittingen op een gegeven moment niet meer in de openlucht werden gehouden, kan het gevolg zijn geweest van de toename van rechtzittingen tegen het einde van de Renaissance (1650-1700) en de opkomst van de Verlichting. Het wachten op een dag met gunstig weer werd eenvoudigweg onhaalbaar. Met het verplaatsen van de rechtspraak naar een gebouw verdween de belangstelling voor de bomen en de plaatsen waar ze hebben gestaan.

De al eerder genoemde linde in Groenlo staat als etagegesnoeide boom op de gravure van J. de Beyer uit ca. 1740. In Kampen stonden etagelinden ingetekend op een stadsplattegrond uit 1649 van J. Blaeu. Bij Wenum, in de buurt van

Linkerbladzijde: Laatste zitting van het leengerecht op 's Gravenhof in Zutphen, 1764. Gravure van R. Vinkeles naar tekening van S. Fokke.

Onder: Gezicht op Groenlo met links de Calixtuskerk en rechts de etagelinde voor het raadhuis (J. de Beijer, omstreeks 1740).

Verschillende soorten 'oude' rechtspraak

- **Holtricht:** Holtrichters hadden de taak om toe te zien op de eerlijke verdeling van holt (hout) uit het gemeenschappelijke markebos.
- **Leengericht:** rechtspraak over adellijke personen, over 'geleende' eigendommen van hun vorst.
- **Veemgerecht:** rechtspraak in hoogste instantie over vrije personen. De rechter had de titel 'vrijgraaf'.
- **Hofgericht:** gewone rechters die namens de koning oordeelden over vrije burgers. Hieruit is het huidige publiekrecht voortgekomen.
- **Seend:** Middeleeuwse, kerkelijke rechtspraak over alles wat de kerk aanging.

Apeldoorn, moet een gerechtslinde hebben gestaan, zo blijkt uit een akte van 11 juli 1580. Geschreven staat dat de markeschout, de beëdigde boswachters en alle markegerechtigden van de marke Wenum vergaderen "op haer oude gewoonlyke plaetse, te weten onder dye linde".

Een restant van een veemlinde is te vinden aan de Horstlindelaan in Driene, nabij Enschede.

Van de oudste linde van ons land in Sambeek, bij Boxmeer, beweert men dat het ook een gerechtslinde is geweest. Dat is echter niet aannemelijk. Alle bekende gerechtslinden stonden in de kern van een woongemeenschap of op duidelijk gemarkeerde plaatsen. De ongeveer 500 jaar oude Sambeekse linde staat langs een toegangsweg en heeft daarom waarschijnlijk 'slechts' dienst gedaan als grens- of markeringsboom of om verordeningen op aan te kondigen.

Onder: etagelinde in het Vlaamse Westerlo

Geheel onder: Bij Erle, niet ver van Bocholt in Nordrhein-Westfalen, staat waarschijnlijk de oudste boom van Duitsland. Deze Femeiche (veemeik) is naar schatting 1500 jaar.

foto: Frank Moens

foto: Jeroen Pater

Bestaan van nog levende gerechtseik onzeker
Eiken hebben in ons land een minder lange levensduur dan linden. Dat is mogelijk de reden dat er geen levend exemplaar van een gerechtseik meer te vinden is. Met enige fantasie zou de eik van het oude slot Doornenburg nabij de splitsing van de Rijn en het Pannerdens kanaal een gerechtsboom kunnen zijn. De standplaats rechtvaardigt de gedachte, maar zekerheid over de functie bestaat niet. De boom is in de 17e eeuw geplant, leeft nog wel, maar is aan het eind van de 20e eeuw voor een groot deel door brand verwoest. Onze zuiderburen zijn beter af. Van de dikke eik in het Belgische Lummen is het zeker dat het een gerechtsboom was. Volgens de overlevering werd ooit zelfs een doodvonnis onder de kroon ten uitvoer gebracht. In 1905 werd de 'duizendste' verjaardag gevierd. Hoe oud de boom werkelijk is, blijft gissen. Onderin zit een flink gat dat voor een niet al te fors persoon toegang biedt tot het inwendige van de stam.

Ten oosten van ons land, bij het plaatsje Erle, niet ver van Bocholt in Nordrhein-Westfalen, staat waarschijnlijk de oudste boom van Duitsland. Deze Femeiche (veemeik) is naar schatting 1500 jaar (foto linksonder). Er zijn veel verhalen over de boom in zijn gloriejaren. Zo zou Karel de Grote er strafvonnissen hebben uitgesproken. In september 1819 was de eik vrijwel geheel hol en pasten 36 infanteriesoldaten met volledige bepakking van het leger van Friedrich Wilhelm IV, de latere koning van Pruisen, in de boom. Enkele decennia later, in 1851, liet de bisschop van Münster een tafel in de eik zetten en dronk er met elf geestelijken een glas wijn.

Hoewel de eik nog jaarlijks nieuw blad krijgt is er niet veel meer van over dan een schaars levende schil van bast, schors en wat hout, bijengehouden door stangen.

Nog veel verhalen niet bekend

Uit het beperkte onderzoek naar gerechtsbomen zijn meer oude standplaatsen en wetenswaardigheden tevoorschijn gekomen. Het is echter lang niet altijd zeker dat een boom een dergelijke functie heeft gehad in een leefgemeenschap. Soms betrof het een onduidelijke vermelding, soms waren er meer bronnen, waardoor het bestaan meer aannemelijk werd. Bomen zijn meestal jonger dan wordt beweerd, waardoor historische feiten niet altijd kloppen. Wel is duidelijk dat bomen een rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de rechtspraak en eeuwen lang met hun aanwezigheid de rechters hebben gesteund in hun oordeel.

Bas Visser is juridisch raadgever bos, natuur en landschap, gevestigd in Winterswijk.

Verhalen over bomen

De Bomenstichting zoekt verhalen over bomen. Niet alleen over gerechtsbomen, maar ook verhalen die binnen een familie van generatie op generatie zijn doorverteld, of verhalen die leven in een streek, dorp, of woongemeenschap. Heeft u een verhaal over een boom of weet u een bron, geef het alstublieft door aan Susan Boonman of Frank Moens. Ze zijn te bereiken per e-mail: sboonman@bomenstichting.nl of fmoens@bomenstichting.nl. Per telefoon kan ook op 030-2303510 (9-13 uur).

Leestekens van het landschap 188 landschapselementen in kort bestek

Henk Baas, Bernard Mobach en Hans Renes.
Landschapsbeheer Nederland, Utrecht. Prijs € 17,50 excl. verzending. ISBN 9071245209.

Leestekens in een tekst lijken onbeduidend - toch bepalen ze mede de inhoud. Als structuren in het landschap worden gezien als alinea's tekst, dan zijn individuele landschapselementen daarin de leestekens. Zo opgevat is dit nieuwe overzicht van landschapselementen meer dan een losse, alfabetische opsomming en beschrijving van 188 elementen (van aanplakbord tot en met zwerfsteen). Zonder die elementen zou ons landschap leeg zijn: eindeloze weidevelden, akkers, bossen zonder enige afwisseling. Dit boek - een herziening en uitbreiding van een twintig jaar oud boekje met '148 landschapselementen in kort bestek' - bevat een schat aan informatie. Elk element, maximaal vijf ha groot maar meestal veel kleiner, is kort omschreven. Dan volgt een overzicht van ontstaan en functie, en de stukjes eindigen met één of meer literatuurverwijzingen (en soms een website). Van alle elementen is een mooie foto opgenomen. De bekendste typen vallen onder de categorieën groen (begroeiing), blauw (water), rood (bebouwing) en bruin (aardkundige elementen). Maar ook de grijze elementen hebben er hun plaats (voetpad, weg). De groene elementen komen goed aan hun trekken: boom, boomgaard, boomgroep, houtsingel, houtwal, geriefhoutbosje, pestbosje - om er enkele te noemen. Soms denk je: "moest dit element nou echt in dat boek?", bijvoorbeeld als je leest dat een bank een 'in de openlucht geplaatst meubelstuk [is] waarop meerdere personen kunnen zitten'. Maar dan leer je toch weer dat op Schiermonnikoog de Bank van Banck staat, ter herinnering aan de vroegere eigenaar van het eiland. Hoewel ook diverse moderne landschapselementen zijn beschreven (ecoduct en geluidswal bijvoorbeeld) ontbreken er ook enkele, zoals hoogspanningsmast (of -leiding) en (spoor)bovenleiding. Zo komt er na enige tijd zeker opnieuw behoefte aan uitbreiding van deze uitgave, waarin dan meteen enkele foutjes hersteld kunnen worden. De auteurs hopen met dit boek behalve eigenaars en gebruikers van het landschap ook mensen te bereiken die zich bezighouden met planvorming en uitvoering, zoals op het gebied van gemeentelijke landschapsontwikkelingsplannen. Daarbij sluit de recensent zich van harte aan. Ook voor systematische inventarisatie van landschapselementen door vrijwilligers is dit boek bijzonder waardevol.

Aart de Veer

Inheemse Bomen en Struiken in Nederland en Vlaanderen

Redactie: Bert Maes
Uitgeverij Boom, Amsterdam
Prijs: € 34,50
Bomennieuwslezers ontvangen korting (zie blz. 19)
ISBN: 90 8606 176 8

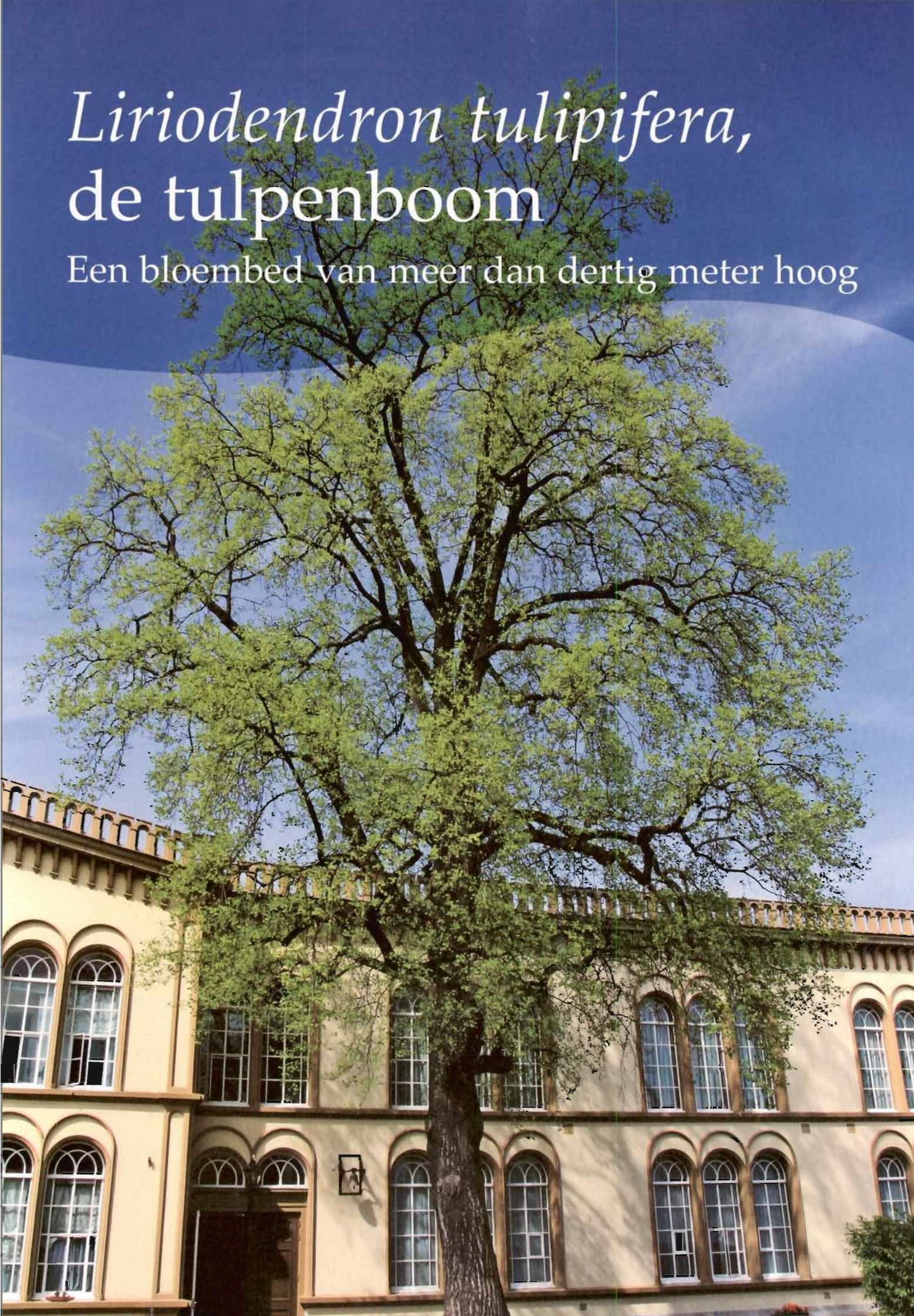
De inhoud van dit boek zal bij de eerste indruk voor een leek onbegrijpelijk zijn. Het sortiment houtige gewassen is voor de doorsnee mens toch al moeilijk en de materie wordt er niet eenvoudiger op als de soorten wel overal zijn te vinden, maar niet oorspronkelijk van hier afkomstig. Dan rijst direct de vraag: maakt het wat uit, ze doen het toch goed? Ik zal u eerlijk zeggen dat ik deze vraag net zo stelde toen ik jaren geleden voor het eerst kennis maakte met de materie, waar dit boek over gaat. Leg de vraag voor aan een professionele natuurbeschermers en die geeft een duidelijk antwoord. Soorten die op natuurlijke wijze in onze regio's terecht zijn gekomen en zich hebben voortgeplant, zijn beter bestand tegen de omstandigheden dan dezelfde soorten die van verre door de mens op grote schaal uit kwekerijen zijn aangevoerd en in de grond gestopt. De samenstellers concluderen dat 95% van onze bomen en struiken recent van elders afkomstig is en zich heeft voortgeplant. Soms kunnen geïmporteerde gewassen zich door het gebrek aan natuurlijke vijanden explosief vermeerderen. Douglas en Amerikaanse eik zijn daar voorbeelden van, maar ook de Robinia en het krentenboompje. Het boek 'Inheemse Bomen en Struiken' is geen pleidooi voor het weren van uitheemse gewassen, maar beperkt zich tot het weergeven van de feiten en het beschrijven van de voordelen van inheemse gewassen in relatie tot de gehele natuur. Daarnaast is het een opsomming van de soorten die hier van nature voorkomen of voorkwamen. De soorten komen stuk voor stuk uitvoerig aan bod met duidelijke determinatie, kaartjes van de laatste vindplaatsen, beschrijvingen en - zeer interessant - de geschiedenis van de soort en opmerkelijke archeologische vondsten. Bert Maes heeft zich de afgelopen vijftien jaar omringd met een legertje deskundigen. Gezamenlijk hebben ze het Nederlandse en Vlaamse gebied afgestruind en zijn tot opmerkelijke conclusies gekomen. Wat mij betreft is Inheemse Bomen en Struiken een boek waarvan u kennis moet nemen. Het zal uw inzicht in de 'natuur' van ons land zeker veranderen en ik denk dat u ook anders gaat kijken naar wat er om u heen voorkomt.

Frank Moens

Liriodendron tulipifera, de tulpenboom

Een bloembed van meer dan dertig meter hoog

In het Landelijk Register van Monumentale Bomen staan ruim honderd tulpenbomen, *Liriodendron tulipifera*, vermeld. Het merendeel van deze uit Amerika afkomstige bomen groeit bij ons op landgoederen of buitenplaatsen. Daar zijn zij een ereplaats meer dan waard door een ongekend aantal goede eigenschappen. De statige, symmetrische groeiwijze, de decoratieve bloemen en bladeren, en de botergele herfstkleuren strijden daarbij om de voorrang.

De *Liriodendron* werd in Europa geïntroduceerd onder de wetenschappelijke naam *tulipifera* (letterlijk: tulpdragend) en de volksnaam werd tulpenboom, een naam die nogal eens tot verwarring leidt omdat ook de magnolia naar deze naam luistert. Toch heeft de *Liriodendron* er dubbel recht op: allereerst lijken de bloemen precies op tulpen, ten tweede doet de bladvorm met de recht afgesneden top aan het silhouet van tulpen denken. Linnaeus veranderde de wetenschappelijke naam in *Liriodendron* (naar leiros: lelie). In hun thuisland heten de bomen overigens 'populieren' en de bast, die om medicinale redenen werd verhandeld (nu niet meer), heette 'Yellow Poplar bark'. De natuurlijke verspreiding van de tulpenboom beperkt zich tot het noordoosten van de Verenigde Staten. Door de verzameloede van botanici en hun welgestelde opdrachtgevers is de boom halverwege de 17e eeuw naar Europa gebracht. Men vermoedt dat de beroemde John Tradescant jr. de boom in Engeland introduceerde; in ieder geval werd de boom daar in 1663 als potplant gekweekt. In Nederland vond de boom gretig aftrek bij rijke kooplui en bij de adel. Het is dus niet verwonderlijk dat op het hierna volgende lijstje met de oudste exemplaren het park van een kasteel en een paleis als groeiplaats vermeld staan.

Kenmerken

De *Liriodendron* is een boom die overal kan groeien, maar vooral goed gedijt op vruchtbare, vochthoudende grond met een goede afwatering. De boom groeit snel en kan in zijn plaats van herkomst wel zestig meter hoog worden. In Nederland blijft de hoogte daar ver onder, tot dusver niet meer dan vijfendertig meter. De kroon is in het begin van de groei relatief slank, maar een volwassen boom heeft meestal een kaarsrechte onderstam met daarop een brede, perfect symmetrische open kroon.

Zeer bijzonder is de vorm van de bladeren die aan de zijken gelobd zijn en aan de bovenzijde abrupt afgesneden lijken. Opvallend is dat aan een en dezelfde boom bladeren kunnen voorkomen met sterk uiteenlopende bladvormen. Dit is dan geen cultivar maar het is een natuurlijke eigenschap van de *Liriodendron*. De bladeren zijn glanzend groen en in de herfstzon van een 'Indian Summer' verkleuren ze stralend geel.

De tulpenboom bloeit prachtig gedurende enkele weken in juni-juli. Iedere 'tulp' bestaat uit negen licht groengele bloembladen met een zacht oranje streep op de voet. De bloemen staan solitair aan het uiteinde van de takken maar zijn moeilijk te zien omdat de zachte kleuren en de subtiele tekening als het ware wegvallen tegen het lichtgroen van de bladeren. De bomen beginnen pas te bloeien als ze vijf-

foto: Roelof-Jan Koops

ten tot twintig jaar oud zijn. Na de bloei wordt een kegelvormige vrucht gevormd, te vergelijken met die van een magnolia - tenslotte behoort de *Liriodendron* tot de familie van de Magnoliaceae. Als straatboom zul je de tulpenboom niet vaak tegenkomen. Het oude hout is namelijk weinig buigzaam en dus gevoelig voor takbreuk.

Dit kan vooral op latere leeftijd gevaarlijke situaties opleveren. Het hout van de *Liriodendron* is in jaren twintig en dertig van de vorige eeuw op grote schaal vanuit Amerika naar Engeland geëxporteerd. Het is lichtgeel van kleur, zacht van structuur en gemakkelijk te bewerken. Het werd gebruikt voor het vervaardigen van muziekinstrumenten, meubels, triplex, draaiwerk en soms fineer. Nog steeds wordt het dunne hout gebruikt voor het vervaardigen van potloden en lucifers.

foto: Sani van der Molen

Tulpenbomen in Nederland

In Nederland is de Chinese wederhelft, *Liriodendron chinensis*, nauwelijks bekend. Van *Liriodendron tulipifera* zijn enkele cultivars in de handel zoals 'Aureomarginatum' een grote boom met brede gele randen aan het blad en de iets lagere 'Fastigiatum' die zuilvormig opgroeit. Enkele locaties waar u monumentale tulpenbomen kan bewonderen staan hieronder opgesomd. Met een beetje geluk kunt u nog net het staartje van de bloei bekijken. De hoofdbloei vindt namelijk plaats in juni!

De oudste tulpenboom van Nederland staat aan de noordkant van Kasteel Onstein te Vorden (helaas is dit terrein niet toegankelijk).

Een bijna even oude boom staat achterin de paleistuin van Paleis 't Loo in Apeldoorn. Deze is aangeplant in 1806 en heeft nu een stamomtrek van 5.80 meter.

Een mooi exemplaar staat rechts van de ingang van de voormalige tuinbouwschool in Frederiksoord (Dr.) De boom heeft een omtrek van meer dan 3 meter.

Voor het hoofdgebouw van Huize Bronbeek te Arnhem (Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen) staat deze prachtige solitaire boom uit 1880, die een stamomtrek heeft van bijna 3.5 meter.

Foto op linker bladzijde: Tulpenboom voor Huize Bronbeek in Arnhem.

'Mensen voor bomen'

In een reeks laten we contactpersonen aan het woord. Hierbij komen de diverse invullingen van het contactpersoonschap van de Bomenstichting aan bod. Laat u hierdoor inspireren en bepaal dan wat voor u zelf misschien mogelijk is binnen het contactpersoonschap.

Heeft u interesse?

Meer informatie is te vinden op onze website www.bomenstichting.nl. U kunt ook bellen met projectmedewerker Susan Boonman: 030-2303510 (9-13 uur) of een e-mail sturen naar: info@bomenstichting.nl

In de gemeente Leiderdorp is onze contactpersoon Edwin Brussee (1960) al een paar jaar actief op bomengebied. Hij noemt het zelf een gezonde hobby, die hij al sinds zijn jeugd beoefent. Overal waar hij komt - stad, dorp of op vakantie - let hij op de bomen.

foto: Frank Moens

De hobby van Edwin

Susan Boonman

Edwin Brussee heeft in Delft een HBO opleiding als botanisch analist gedaan. Zijn stageplaats was onder andere aan de Universiteit Utrecht. "Ik denk nog vaak terug aan deze prachtige tijd, 's middags even naar de Hortus om dan de bomen te aanschouwen." Wat hij toen geleerd heeft over flora en fauna kan hij goed gebruiken binnen het contactpersoonschap van de Bomenstichting. Ook in de tijd dat hij raadslid in de gemeente Voorschoten was met speciaal aandachtsveld 'milieu en groen', heeft hij de nodige kennis op dit terrein opgestoken. Hij moest vele rapporten doorspitten en communiceren naar de burgers of de pers en daar leer je veel van. Zijn dagelijkse werk is iets heel anders geworden: unithoofd op de dialyseafdeling van het Rode Kruis Ziekenhuis te Den Haag. "Niet te vergelijken natuurlijk, vandaar dat ik in mijn vrije tijd veel tijd besteedt aan bomen". Edwin is al jaren donateur van de Bomenstichting, wat voor hem een vanzelfsprekendheid is. Hij is altijd heel betrokken geweest bij de natuur en

leest veel over bomen. Daardoor weet hij er ook veel van en als hij het niet weet, dan zoekt hij het op. Hij ondersteunt dan ook volledig de visie en missie van de Bomenstichting.

Wat trekt je aan in het contactpersoonschap?

"Ik vind dit bij uitstek de kans om iets voor bomen in zijn algemeenheid terug te doen. Al lijkt dit soms wel een utopie. Verder vind ik het heel belangrijk dat alles wat de Bomenstichting onderneemt en ontwikkelt nu meer ondersteund kan worden, doordat er over het hele land contactpersonen komen. Het feit dat de Bomenstichting een grote landelijk erkende stichting is, betekent volgens mij dat wij als contactpersonen makkelijker ergens binnenkomen, en dat er voor ons nu ook deuren open blijven staan. Ik gebruikte daarnet al het woord utopie. Waarom? Omdat in de gemeente waar ik woon, Leiderdorp, ontzettend veel bomen gekapt zijn voor grote bouwprojecten. Daarom - nog voordat ik officieel contactpersoon ben geworden - heb ik in 2002 het initiatief genomen om een stichting op te rich-

ten met als doel respectvol bomenbeheer te bewerkstelligen. Want behalve de schrikbarende grote aantallen bomen die de afgelopen jaren zijn verdwenen, vind ik nog steeds het groenbeleid ver onder de maat. Door bezuinigingen is veel achterstallig onderhoud ontstaan. Gelukkig is dit nu weer teruggedraaid en worden ook weer eigen groenambtenaren aangesteld.

Er was ook geen controle op de naleving van de kapvergunningen. Sommige politieke fracties hebben zich hierover drukgemaakt, waarbij hielp dat ze een goede publiciteit bij de lokale pers kregen. Dat resulteerde in een maandelijkse bomenbalans: het aantal gekapte bomen geplaatst tegenover het aantal herplantte bomen. Door mijn contactpersoonschap bij de Bomenstichting en de 'Stichting tot Behoud Leiderdorpse Bomen in oprichting', word ik nu serieus genomen en heb ik een open deur gecreëerd naar de politiek en ambtenaren."

Contacten met de gemeente

Edwin heeft zijn eerste contact met de gemeente Leiderdorp gelegd in 2002. Hij maakte toen kennis met de wet-

houder en later met de ambtenaren. In de daarop volgende jaren zijn er diverse artikelen geplaatst over te kappen bomen en inmiddels weet de pers hem goed te vinden. Ook het inspreken tijdens commissievergaderingen en raadsvergaderingen heeft ertoe bijgedragen dat ze zijn gezicht kennen en, niet onbelangrijk, het heeft ook geleid tot enig resultaat. Zelfs de politiek erkent nu ook het belang van groen en vooral van de bomen.

Naar aanleiding van al dit werk konden de ambtenaren niet meer om hem heen. Dat heeft er toe geleid dat er nu zelfs eens per kwartaal een bijeenkomst is met alle groene belangenverenigingen in Leiderdorp, waarbij iedereen gezamenlijk over de uitvoering van het Groenstructuurplan praat.

Hoe en waar heb je je zoal voor ingezet?

"Mijn stijl van benaderen naar de ambtenaren is in ieder geval geen aanvallende. Je kunt veel meer bereiken met feiten en deskundigheid dan met alsmaar een soort actie-groep te zijn. In diezelfde stijl moet je ook met de politiek om gaan en vooral niet bang zijn om zaken openbaar te bespreken tijdens hun commissievergadering of raadsvergadering. Dat resulteert er weer in dat je serieus genomen wordt. Zo krijg ik soms een uitnodiging om een fractieverga-

dering bij te wonen.

Waar ik me voor ingezet heb? Allereerst probeer ik in Leiderdorp het positief denken ten aanzien van bomen te verwezenlijken, zowel bij de burgers als de politiek en de ambtenaren. Dat gaat helaas niet van vandaag op morgen. Dit blijft dus een aandachtspunt. Zo kunnen mensen in Leiderdorp mij geregeld aantreffen met een stand of als gids voor een bomenexcursie. Natuurlijk zet ik me ook in om bomen te behouden, zoals laatst bij de realisatie van een zogenaamde 'turborotonde' waar ik 22 lindebomen en een tweetal vleugelnoten heb kunnen redden. Zij worden naar elders verplant en later bij de realisatie van de rotonde weer teruggezet.

Ik heb ook actief meegedaan in de discussie rondom de nieuwe Leiderdorps kapverordening. Ik heb daarbij veel steun gehad vanuit de Bomenstichting. Het geheel heeft veel tweeweg gebracht binnen de gemeente. Uiteindelijk is de kapverordening aangenomen, waarbij rekening is gehouden met mijn commentaar!"

Hoe zie je de toekomst?

"Voor Leiderdorp en omgeving is nog veel werk te verzetten, maar dat doe ik met veel overgave. Ik ervaar het zeer positief om als contactpersoon namens de landelijke Bomenstichting op te treden. Ik hou oprecht van bomen en wil ze echt de aandacht geven die ze verdienen. Die monumentale bomen daar moet je heel respectvol mee omgaan. Wat is immers in jaren gezien een mensenleeftijd afgezet tegen die monumentale bejaarde bomen? Toch niks! De meeste bomen zijn dan half pas volwassen."

Wees blij

In het laatste Bomennieuws stonden artikelen over stadsbomen en luchtkwaliteit. Veel fijnstof, geen fijne leesstof.

Goede luchtkwaliteit duldt wilg noch eik, populier en platanen moeten weg vanwege het emitteren van vluchtige organische stoffen. Ook was te lezen dat methaan erger is dan kooldioxide en dat bomen veel methaan produceren. We kennen de beruchte methaankoeienwinden, nu blijken zelfs es en beuk winden te laten.

We zijn overgestapt van wat we zelf kunnen waarnemen naar het enkel voor wetenschappers waarneembare. Dat niet waarneembare genereert studies met problemen en oplossingen waaraan waarneembaar te verdienen valt. Iedere zichtbare oplossing lijkt te leiden tot een onzichtbaar nieuw probleem.

Uit angst voor het niet waarneembare werden ooit kathedraalen gebouwd. Uit angst voor onzichtbaar methaan verdwijnen nu koeien en bomen.

Stoffen was ooit verplicht. Als de zon scheen zag je stof. Fijn voor de stofmijt, niet voor de stoffende meid. Geen onzichtbaar fijnstof maar zichtbaar stof, net als stof op Oost-Europese mijnwerkers die kolen delven voor het onzichtbare CO₂ uit onze kolencentrales. Zichtbaar mijnwerkersstof is geen probleem, onzichtbaar CO₂ is slecht.

Toen Den Haag en het Westland nog olie stookten en straten, huizen en mensen onder het roet zaten, waren we bang voor de iepenziekte, nu voor de iepen omdat ze emitteren. In de Haagse Amsterdamse Veerkade heeft zichtbaar roet plaats gemaakt voor onzichtbaar fijnstof. Amsterdam heeft haar Jan van Galenfijnstofstraat. Milieuwethouder May wilde de bomen in die straat kappen vanwege het fijnstofmilieu. In die Haagse Amsterdamse kade staan geen bomen, alleen auto's met bio-diesel mogen daar rijden.

De Bomenstichting was altijd tegen het slopen van bomen voor bouwplannen. De Bomenstichting maakte hiermee een zichtbare fout. Zonder bomen minder fijnstof en dat is goed. Wees blij met rooiende gemeenten, met slopen van tropisch regenwoud, met Amerikaanse eiken slopende Natuurmonumenten. Blij dat eindelijk de methaanafscheiding bij de bron wordt aangepakt, dat regenwoud plaats maakt voor sojateelt waardoor soja-diesel voor ons fijnstofloos milieu beschikbaar komt. Blij met bouwvlakten, waar bomen stonden, met de wei waar koeien waren. Veel visie want het mes snijdt aan vele kanten.

Ook boomkwekers snijden mee, kruisingen van de Ginkgo met een methaanloze appelboom lijken succesvol. Het palmen-gen dat regelt dat de takken omhoog gaan zodra de fijnstofconcentratie ondanks de soja te hoog zou worden, wil er nog niet in. Geadviseerd wordt voorlopig de Ginkpel malustris te poten. Een probleemloze boom, geen blad, goed bestand tegen sojasaus dat als gladheidsbestrijdingsmiddel wordt ingezet.

Laat de bomen nog even staan tot het onderzoek naar de invloed van sojasaus op het woonmilieu is uitgekristalliseerd.

Probeer intussen blij te zijn.

Vergeet even elkaar tegenpratende politici en onderzoekers. Geniet en wees blij met bomen en alles eromheen!

Douwe van der Heij

Brussee

Zomersnieuw en andere pret

Marjan van Elsland

Het is half april, als ik dit schrijf. Sommige bomen bloeien al, zoals iep, els en wilg. Binnenkort begint het feest dat voorjaar heet. Wie allergisch is voor bomenstuifmeel of andere bomenrommel kan minder van de lente genieten. De hazelaar bloeide in januari en heeft zijn katjes alweer laten vallen; er kon volop geniesd en geveegd worden. En dat blijft zo. Het gaat bladschubben en bloeiresten 'regenen' en er zit voortdurend stuifmeel in de lucht. Ook gaan de eerste zaden vallen. Als dit zomernummer bij u in de bus valt zijn de beroemde iependubbelts inmiddels verdwenen, maar zit u misschien nog wel volop in de sneeuwpluizen van populieren en wilgen. Ook de eerste berkenzaden komen uw koffie verontreinigen. Erger is, dat u misschien last hebt van de eikenprocessierups. Wat is serieuze overlast en wat doe je eraan?

Boomklachten Top Tien

Gemeentelijke groenbeheerders krijgen allerlei klachten over bomen. De tien meest voorkomen- de op een rij.

1. Honingdauw en roetdauw
2. Schaduw
3. Bladval
4. Angst voor omwaaien
5. Allergie voor stuifmeel
6. Zware vruchten en zaden
7. Lichte zaden en vruchten
8. Processierups
9. Derving van inkomsten
10. 'Viezigheid, griezels en gevaren (o.m. de teek)'

Uit een onderzoekje onder gemeentelijke groenbeheerders in 2002 kwam een toptien van bomenklachten naar voren (zie tabel). Deze zijn uitgebreid behandeld in het boekje 'Zicht op Bomen' (Bomenstichting, 2004). In dit artikel worden de typische zomerproblemen besproken (in bruin).

Allergie

Stuifmeel waait in grote hoeveelheden uit de katjes van de berk en veroorzaakt bij veel mensen allergische reacties.

In het lentenummer van 2002 hebben we uitgebreid geschreven over allergie voor boompollen, dus dit stukje blijft beperkt tot de conclusies. Alle windbestuivende bomen, zoals hazelaar, wilg, populier, berk, els, beuk en den maken grote wolken stuifmeel, die bij warm, droog en winderig weer over tientallen kilometers worden verspreid. Sommige mensen worden er doodziek van; bij anderen beperkt de overlast zich tot niezen en snotteren. Het omzagen van de dichtstbijzijnde bomen helpt niet, want het stuifmeel zit in de lucht.

Processierups

De eikenprocessierups rukt snel op vanuit het zuiden en wordt deze zomer in grote delen van het land verwacht. Het probleem is niet dat hij eikenbladeren vreet, maar dat de oudere rupsen haren hebben, waar mensen heftig op kunnen reageren. Lang nadat de laatste rups is verveld en verpopt zijn de in de nesten achtergebleven haren nog actief, zelfs jarenlang. Wie in aanraking komt met

zo'n brandhaar heeft daar veel meer last van dan van een brandnetel.

Groenbeheerders doen er alles aan om de rupsen effectief te bestrijden zonder schade te doen aan de overige natuur. De toename van natuurlijke vijanden immers moet het probleem tenslotte toch oplossen. Zo wordt gekeken of een in Nederland uitgestorven loopkever, de 'grote poppenrover', geherintroduceerd kan worden. Dit is vanouds dé predator van de eikenprocessierups.

Gemeenten verzorgen de voorlichting. Zodra de rupsen ergens zijn gezien staat dit in de huis-aan-huisbladen, met de nodige adviezen. Met gezond verstand kom je ook een heel eind, als je weet dat de haren overal op, onder en rond de aangetaste eiken terecht kunnen komen. Dus in de buurt van die bomen geen was buiten te drogen hangen; niet in het gras gaan liggen of op grassprietjes kauwen; je capuchon op als je er onder doorloopt of -fietst. En mocht iemand toch 'geprik't worden, dan is een

Haren van de eikenprocessierups kunnen veel irritatie geven als ze op onze huid komen of als we ze inademen.

bezoekje aan de huisarts alleen nodig als het de ogen of inwendige mens betreft. Verder gaat de irritatie vanzelf over. Let op: ook huisdieren kunnen er last van hebben.

Honingdauw en roetdauw

Zodra bomen en struiken last hebben van luis wordt alles eronder plakkerig

foto: Hania Arenissen, www.gardensafari.net

Uitwerpselen van bladluizen, de honingdauw, veranderen in zwarte roetdauw zodra de gelijknamige schimmel er vat op krijgt.

van de uitwerpselen van de luizen, de honingdauw. En zodra de roetdauw-schimmel deze honingdauw ontdekt, wordt alles ook nog zwart. Dat is vies en lastig. Wie zijn auto en tuinmeubels ergens anders neer kan zetten zal er niet zo'n probleem mee hebben. Het spul kan trouwens overal zo weer afgewassen worden zonder blijvende schade aan te richten. Maar voor -bijvoorbeeld- een terrasuitbater is dat een schrale troost, want hij kan moeilijk iedere dag zijn hele ameublement schoonmaken. Toch zal hij de bomen ook niet willen missen, vanwege hun schilderachtige aankleding van zijn terras. Grote parasollen lijken dan nog de enige oplossing. Een luisaantasting is moeilijk te voorkomen, als je bomen hebt die er gevoelig voor zijn, zoals linde, berk, esdoorn en beuk. Is de boom eenmaal aangetast dan helpt een regenbui of sproeibeurt om de beestjes flink te ontmoedigen.

Schaduw

Op hete dagen kan het heerlijk zijn om onder een boom te gaan zitten, maar op donkere zomerdagen kan het in zijn schaduw erg somber zijn. Vooral voor mensen met een kleine

tuin kan een grote, dicht bebladerde boom wel vervelend zijn, want daar schijnt de zon nooit. Dat diezelfde boom een sieraad is, waar veel vogels in leven, vergeet je dan misschien, evenals het feit dat hij in de koude tijd van het jaar wél zon doorlaat. Voor je een kapvergunning aanvraagt kan het goed zijn om de voor- en nadelen eens tegen elkaar af te wegen. Vergeet bijvoorbeeld niet, dat er misschien wel een kostbare zonwering moet komen als de boom eenmaal weg is. Soms kan een flinke snoeibeurt in de buitenkroon, door een goede boomverzorger, een tijd meer licht geven.

Zomersneeuw en andere pret

Het zaadpluis van wilgen (foto boven) en populier (foto onder) kan soms hartje zomer voor een 'sneeuwtaart' zorgen.

Soms lijkt het midden in de zomer net alsof het sneeuwt. Grote pluizen vliegen door de lucht en verzamelen zich in dikke lagen op balkons, langs stoep-randen en op andere plaatsen. Het gaat om de zaadpluizen van vrouwelijke populieren en wilgen, maar bijvoorbeeld ook van distels, die bij droog en winderig weer massaal de lucht in gaan. Sommige mensen vinden het prachtig, anderen eisen dat de bomen gekapt worden. Het hele 'feest'

is sterk weersafhankelijk. Het 'sneeuwt' niet ieder jaar en in de jaren dat het wél gebeurt is het soms hevig, soms niet, duurt het soms lang, soms kort, afhankelijk van temperatuur, wind en regen. Gemiddeld zullen mensen in de buurt van deze bomen een paar weken per jaar last hebben, dat wil zeggen: vaker moeten vegen of stofzuigen; ramen dichthouden als het waait. Een veronderstelde allergie voor het pluis lijkt niet te bestaan. Zijn de betreffende bomen niet te waardevol om ze op te offeren voor deze tijdelijke vorm van overlast?

Er valt 's zomers veel meer van de bomen: takjes, blaadjes, zaadjes, bloeiresten en andere rommeltjes. Dat is 'natuur' en hoort er eigenlijk gewoon bij. Zelfs als de berk van de buren zijn honderdduizenden minizaden op de wind laat wegvliegen is dat hooguit vervelend. Vooral als al je ramen open stonden en ze overal op en in liggen, tot in je bed, de soep en het toetsenbord van je PC...

De teek

Er is nog één beestje dat we in de gaten moeten houden: de teek, want die kan de ziekte van Lyme verspreiden en dat is geen pretje. Teken leven vooral in struikgewas in bossen en parken, dus wie daar komt moet zichzelf na afloop even (laten) controleren en de eventuele bezoeker verwijderen met een speciale tekenpincet. De kans op besmetting hangt ervan af of de teek zelf besmet is en hoe lang hij in je huid zit. Verdere informatie is te halen bij apotheken en huisartsen.

Viezigheid, griezels en gevaren Vogelpoep, enge spinnetjes en torretjes, giftige zaden ... De natuur heeft heel wat akeligs in petto, zelfs in Nederland. De meeste lezers van Bomennieuws zullen er niet zo mee zitten en schouderophalend accepteren, dat de natuur niet alleen maar mooi is. Wie er wel mee zit, zal voor zichzelf uit moeten maken wat hij of zij belangrijker vindt: leven mét bomen (én hun lastige bijkomstigheden) óf leven zonder natuur in de buurt. Wie kiest voor de bomen zal soms vogelpoep van zijn auto moeten wassen. Kleine beestjes zijn altijd nuttig en soms heel mooi. En giftige zaden? Ja, die hebben we, maar wie eet er nou zaad van de gouden regen?

foto: Rob Veldhuizen, Almere

Arbori-Arnhem Boomverzorging & Advisering

Vredesteinsestraat 4

6665 LG Driel

tel : 026-47 22 718 GSM: 06 - 53 75 26 65

fax : 026-47 23 823

E-mail: arbori-arnhem@hetnet.nl

www.arbori-arnhem.nl

- boomverzorging
- beheerplanning
- inventarisatie
- onderzoek en advies
- taxaties

Bomenbeleid, een goed initiatief !

Bomen vormen het meest duurzame element voor de openbare buitenruimte. Het vastleggen van bomenbeleid is van groot belang in relatie tot de ontwikkelingen in de openbare ruimte.

Todo maakt plannen voor het behoud en ontwikkelen van de bomenstructuur. Het belang voor de lange termijn wordt zeker gesteld.

Kennis en ervaring:

- Functies van de openbare ruimte
- Voorwaarden en knelpunten bij beheer groen
- Behoud van groen en bomen
- Procedures en projectorganisatie tbv overheid

Wat kunnen wij voor u betekenen:

- Opstellen bomenplan
- Opstellen groenplan, waardebeoordeling
- Ontwerp en inrichtingsplan buitenruimte
- Projectleiding bij plannen buitenruimte

Todo werkt bij voorkeur in nauwe samenwerking met de opdrachtgever en andere betrokkenen. Wij bieden u kennis en ondersteuning in vraaggericht werken en leveren maatwerk op basis van onze ruime vakkennis en ervaring. Wij zijn in staat om kort en bondig te rapporteren en illustratieve ontwerpplannen te presenteren.

Postbus 103, 4100 AC Culemborg, telefoon (0345) 51 09 10, mail@todo-culemborg.nl, www.todo-culemborg.nl

Bomenwacht Nederland

BOMEN IN BEELD

Bomenwacht Nederland is een onafhankelijk adviesbureau dat uiteenlopende boomtechnische projecten uitvoert. Veelal in opdracht van (semi-) overheidsinstellingen, bedrijfsleven of particulieren. Flexibiliteit, kundigheid en kwaliteit staan centraal. Bij Bomenwacht Nederland bent u verzekerd van een objectief advies.

Voor meer specifieke informatie, aanvragen van de bedrijfsbrochure of een afspraak kunt u geheel vrijblijvend contact met ons opnemen. Wij zijn u graag van dienst.

Bomenwacht Nederland B.V.
Nieuwe Tiendweg 18
Postbus 157
2920 AD Krimpen a/d IJssel

T (0180) 59 05 72
F (0180) 59 04 12
E info@bwnl.nl
I www.bwnl.nl

UW BOMEN

- Boomtechnisch onderzoek en advies
- Nazorg bij te (ver)planten bomen
- Inventarisatie boombestanden
- Boomwaardebepaling en -taxaties
- Beheerplanning
- Projectbegeleiding

ONZE ZORG

- Onafhankelijk adviesbureau
- Flexibele houding
- Oplossingsgerichte adviseurs
- Objectief advies
- Kwaliteitsrapporten
- Snel ter plaatse

**VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG**

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66
www.boomtotaalzorg.nl

ADVOCATENKANTOOR — *Oudegracht* —

mr W.A. Swildens

- Juridische bescherming van bomen, planten en dieren.
- bezwaar- en beroepsprocedures kapvergunningen;
 - bezwaar- en beroepsprocedures (onthefingen) Flora- en Faunawet;
 - bezwaar- en beroepsprocedures bouwvergunningen;
 - juridische ondersteuning bij aanwijzing beschermingszones voor beschermde planten en dieren;
 - burendrecht (ook mediation).

Ons kantoor neemt deel aan het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand. Tegen betaling van een eigen bijdrage (afhankelijk van inkomen) wordt juridische bijstand verleend. Rechtshulp aan milieugroepen en particulieren tegen laag tarief.

Advocatenkantoor Oudegracht

Oudegracht 90 Alkmaar
Postbus 3092, 1801 GB Alkmaar
Tel: 072-5122213
Email: swildens@adv-oudegracht.nl
Website: www.advocatenkantooroudegracht.nl

Copijn Utrecht
Realisatie en Boomspecialisten

Gageldijk 4f
Postbus 9177
3506 GD Utrecht
Tel: 030-2644333
Fax: 030-2612140
E-mail: info@copijn.nl

boomverzorging • boomverplanting • boomtechnisch onderzoek en advies • boombeheer • tuinaanleg- en onderhoud • binnenbeplanting

Uw specialist voor de bomen

Bomenforum in de lucht

De Bomenstichting heeft onder de naam www.bomenforum.nl op internet een plek gecreëerd waar iedereen met zijn of haar vragen, wetenswaardigheden of verhalen over bomen terecht kan.

Dagelijks beantwoorden medewerkers van de Bomenstichting vragen over allerlei onderwerpen, voornamelijk per telefoon en e-mail. Vaak zijn het onderwerpen die regelmatig terugkeren en dus voor een breder publiek van belang zijn. Met het Bomenforum zijn vragen en antwoorden beschikbaar voor iedereen die toegang heeft tot internet.

Bezoek www.bomenforum.nl en wellicht vindt u iets van uw gading, of

kunt u er wat aan toevoegen. U kunt de inhoud van het forum lezen. Wilt u actief meedenken en schrijven dan moet u zich eerst aanmelden.

Kapvergunning afschaffen?

Eind april ontstond de nodige commotie rond de kapvergunning. Staatsecretaris Van Gennip van Economische Zaken stelt in haar meibrief aan de ministerraad dat er minder gemeentelijke regels moeten komen. In dit kader is er in de toekomst geen kapvergunning meer nodig om een boom te kappen. Radio 1 en het NOS-journaal zonden dit bericht uit, en de Bomenstichting sprong er in om onze mening te laten horen.

De Bomenstichting vindt dat de regering hiermee een verkeerd signaal afgeeft. Uit onderzoek blijkt immers dat groen en bomen in de directe omgeving essentieel zijn voor onze gezondheid en ons welzijn. Het vogelvrij verklaren van bomen draagt daar bepaald niet aan bij.

Er zijn plannen om de kapvergunning onderdeel te laten worden van de nieuw in te stellen omgevingsvergunning. Afschaffen, zoals de staatse-

Edwin Koot, kapvergunningsdeskundige van de Bomenstichting, voor de camera van het NOS-journaal op 28 april 2006.

taris bepleit, is voor de Bomenstichting geen optie en dit voornemen zullen we dan ook proberen in de kiem te smoren.

De Bomenstichting vindt dat de gemeente een regulerende en stimulerende taak moet houden in het groen en gezond houden van onze leefomgeving.

De Stelling

'De mate waarin een gezonde boom bijdraagt aan het afvangen van fijn stof, kan voor de gemeente een reden zijn om een kapvergunning te weigeren.'

Een gemeente komt ook op voor het algemeen belang van haar inwoners. Als er een verzoek komt om gezonde bomen te mogen kappen in de buurt van onmiskenbare bronnen van fijn stof, hoort zij in haar overwegingen ook deze functie van bomen mee te nemen. Het moet mogelijk zijn, in het algemeen belang, dat een kapvergunning hierdoor wordt geweigerd.

Een boom vervult vele functies die bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. Het afvangen van fijn stof is daar één van. Het weigeren van een kapvergunning zou wat mij betreft altijd gekoppeld moeten zijn aan de totale bijdrage die de boom levert aan die leefomgeving. Zodra we hierbij volledig inzoomen op de fijn stofproblematiek vergeten we misschien die andere belangrijke aspecten. Kunnen we bomen

in steden of dorpen waar deze problematiek minder groot is makkelijker missen? Ik dacht van niet!

Elke boom levert een bijdrage aan het afvangen van fijn stof. Gezonde bomen doen dat beter dan slecht groeiende bomen en naaldbomen doen dat weer effectiever dan loofbomen. Je zou kunnen stellen dat je een maximaal rendement bereikt als we alle loofbomen vervangen door naaldbomen ...

Maar de discussie gaat niet alleen over fijn stof, maar vooral ook over de luchtkwaliteit. Zowel loof- als naaldbomen spelen daarbij een belangrijke rol. Effecten zijn alleen te bereiken bij grote aantallen bomen die op juiste wijze zijn geplant.

In elke editie leggen we drie mensen uit het werkveld van de Bomenstichting een stelling voor en vragen naar hun mening. Bent u het met een van hen of allemaal eens of oneens? Laat het weten!

De bovenstaande stelling is gebaseerd op het artikel in het eerste nummer van dit jaar, waarin het nut van bomen voor filtering van fijn stof uit de lucht aan de orde komt.

Maja Kooistra,
(fysisch geograaf en publicist)

Gerrit-Jan van
Prooijen
(boomtechnisch adviseur)

Hans Kaljee
(Hoofdstedelijk
bomenconsulent)

Rotterdam start gemeentelijke Bomenbank

Actievoeren voor het behoud van bomen is een zaak van lange adem. In Rotterdam echter worden inmiddels de vruchten geplukt van de energie en volharding die hierin gestoken is. Stichting de Bomenridders, opgericht in 1997, is de status van 'lastige dwarsligger' (voor de gemeente) al lang ontgroeid en zit aan tafel bij de gemeente als er plannen zijn waarbij bomen dreigen te verdwijnen.

Een mooi resultaat van afgelopen maart was het openen van een gemeentelijke bomenbank. Het centraal station wordt uitgebreid in verband met de komst van de hogesnelheidslijn en daarbij stonden diverse bomen in de weg. De gemeente heeft in overleg met de Bomenridders bepaald welke bomen omgehakt worden - de meest kwarrende exemplaren die in een te nauw plantgat stonden -

en welke worden verplant. Voor de omgehakte bomen zijn nieuwe bomen toegezegd en voor de bomen die worden verplant is een deel van de Stadskwekerij benoemd tot Bomenbank. Hier komen de grote lei-platanen, gewone platanen en enkele linden uit de omgeving van het station te staan. Een enorme plataan werd bij wijze van openingsceremonie op 2 maart op zijn tijdelijke plek gezet door de wethouder Buitenruimte. De bomen worden met extra zorg omringd en zullen een nieuwe plek in de stad krijgen. Tot nu toe was het zo dat de ene deelgemeente bomen kon omhakken als ze in de weg stonden en er geen plaats voor was, terwijl er in een andere deelgemeente wel plaats kon zijn. "Alles bij elkaar weer een stap in de goede richting om Rotterdam een groener gezicht te geven. Hoera!" - aldus Jeanne van der Velde, voorzitter van de stichting.

Hoe gaat het met de paardenkastanje?

Helaas was er geen nieuws over de ziekteverwekker in de paardenkastanje op het moment dat dit nummer van Bomennieuws werd afgerond. Dat deze kwestie leeft onder veel mensen is duidelijk. Regelmatig wordt de Bomenstichting gevraagd wat te doen met zieke kastanjes en soms heeft iemand een tip voor de onderzoekers. Wij verwijzen dan altijd door naar de site van onderzoeksgroep Aesculaap: www.kastanjeziekte.wur.nl. Daar zijn de laatste gegevens en inzichten te vinden.

Intussen wordt gewerkt aan een bijzonder boek over en ten ere van de paardenkastanje. Dichter Nanne Nauta startte een weblog 'Dichters halen de kastanjes uit het vuur' en wist circa 120 Nederlandstalige dichters te bewegen om werk over de paardenkastanje in te sturen. Onder hen bekende dichters als Ingmar Heytze, Ruben van Gogh en Tjitske Jansen. Voor de weblog en meer informatie

over de initiatiefnemer zie <http://kastanje.web-log.nl>.

Een citaat uit de oproep om een bijdrage in te sturen: "...Onderzoekers in Wageningen zijn naarstig op zoek naar oorzaken van deze ziektes. Als zij niets vinden verdwijnt de boom uit het stads-, park- en straatbeeld. Generaties kinderen zullen opgroeien zonder een majestueuze kastanjeboom op het schoolplein. Grootouders zullen onthand met hun kleinkinderen in het park wandelen waar geen kastanjes meer te rapen zijn." De verzameling boombeschrijvingen komt dit najaar uit bij Uitgeverij Passage. Een deel van de opbrengst gaat naar de Bomenstichting.

foto: Sari van der Molen

Er is beweging in het groen

Precies een jaar geleden vroeg ik mij in deze rubriek af hoe het mogelijk was dat de roep om een groene woonomgeving maar niet gehoord werd. De signalen werden luid en duidelijk afgegeven, maar de politiek leek doof. Eindelijk lijkt daar, in ieder geval bij de twee betrokken ministeries, enige beweging in te komen.

Zo presenteerde het Ministerie van VROM eind vorig jaar de resultaten van de Publieksagenda: een programma waarin vele mensen konden meedelen over VROM-onderwerpen. En het is natuurlijk niet toevallig dat - juist in dit programma - groen in de stad als één van de hoogste prioriteiten naar voren komt. Dit was voor de Bomenstichting een reden om een gesprek met de Minister van VROM aan te vragen. En zo togen Hein van Asperen, onze kersverse voorzitter, en ondergetekende in april naar Minister Dekker om haar initiatief te ondersteunen en onze visie hierop te geven. In het gesprek hebben we benadrukt dat groen in de discussies om de schaarse ruimte minimaal op gelijke voet met de andere ruimtegebruikers moet meedoen. Bij voorkeur zou groen zelfs een sturende rol moeten krijgen. Robuuste groenstructuren gaan over generaties heen. Om het meest duurzame onderdeel van de groenstructuur, namelijk volwassen bomen te krijgen en te behouden, is een standvastig beleid noodzakelijk. Goede langetermijnvisies zijn noodzakelijk om te voorkomen dat groen veroordeeld wordt tot snippers in de stad en dat bomen als een schuivend decorstuk worden ingezet.

De vernieuwde aandacht van de landelijke politiek voor groen moeten we wel in perspectief plaatsen. De financiële middelen die het Rijk beschikbaar stelt voor het verbeteren van groenvoorzieningen in de steden is ondergebracht in het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV). Voor groen is 23 miljoen euro beschikbaar, ofwel 1,6% van het totale budget. Topprioriteit is het dus nog zeker niet. Nu nog zorgen dat het een nog hoger percentage wordt!

Minister Veerman van LNV op de bestuurdersconferentie 'Steden en Rijk: groene partners' in februari het belang van groen als volgt samen: zes halen, één betalen. Hij verwees hiermee naar de positieve bijdrage van groen aan onder andere onze gezondheid, het verbeteren van de luchtkwaliteit, integratie en recreatie. Maar dat wat de kracht van groen is, is ook meteen de zwakte. De revenuen komen indirect en pas op lange termijn beschikbaar, ofwel ze zijn niet direct afrekenbaar in het economisch verkeer. En zo zal het in de praktijk nog vaak gebeuren dat er met gretige ogen naar de groenstroken wordt gekeken als we parkeerplaatsen willen aanleggen of huizen moeten bouwen. Emancipatie van het groen, om dit gevleugelde begrip van weleer nog maar eens te gebruiken, heeft nog een lange weg te gaan.

Helène van der Poel,
directeur

foto: Anne Alders

AGENDA

colofon

31e jaargang, nummer 2, zomer 2006
ISSN 0166-784 X
Verschijnt 4 x per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie: Florentine van Eeghen,
Douw van der Heij, Maartje Nelemans,
Erik Platje, Aart de Veer
Eindredactie: Marjan van Elsland
Vaste medewerkers: Roelof Jan Kooops,
San van der Molen
Hoofdreductie, vormgeving en advertenties:
Frank Moens (fmoens@bomenstichting.nl)
Basisvormgeving: Westbroek en Ter Haar
Redactieadres: Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
Tel: (030) 230 35 10 (van 9.00-13.00 uur),
Fax: (030) 231 03 31
www.bomenstichting.nl
Postbank: 2108755
Druk: Van den Berg's Drukwerken - Maarn
Gedrukt op Reviva Print 100 grams.

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

De Bomenstichting zet zich sinds 1970 in voor het behoud van bomen in de stad en op het platteland.

Donateur wordt u voor minimaal € 20,- p.j.

Beschermvrouwe:
Hare Majesteit de Koningin

foto: Bert Maes

3 en 4 juli 2006.

Cursus Inheemse Bomen en Struiken

Leren herkennen van 90 soorten inheemse bomen en struiken; ook zeldzame soorten komen aan bod. Deze basiscursus is bedoeld voor vakmensen in de groene sector, zowel in beheer, beleid, advisering als in ontwerp. Uitstekend geschikt voor aankomende en beginnende groenbeheerders; ook overige geïnteresseerden

kunnen deelnemen.
Locatie: Wageningen.
Organisatie: Bomenkennis, Rhenen
tel.: 0317-612482 of
www.bomenkennis.nl

t/m juli

Expositie Will Schropp

Galerie Panta Rhei, Heimolendreef 9,
4715 TC Rucphen. Tel.: 0165-344883
Openingstijden:
do-vr 11-17, za-zo 14-17

17 oktober

12e Dierckx-lezing

Organisatie: Bomenstichting.
Plaats: Ontmoetingscentrum De Driehoek in Utrecht.
Programma verschijnt in het herfstnummer (september) van Bomennieuws en rond die tijd ook op www.bomenstichting.nl.

Rijp & Groen

Zjoske

In het voorjaarsnummer behandelde ik een reactie van Zjoske Oddens, boomverzorger in Haarlem. Zonder erbij na te denken noemde ik Zjoske een heer. Tot ik 'hem' zag op een bijeenkomst van boomverzorgers: een prachtige jonge vrouw! Gelukkig kon de hoofdredacteur mijn vergissing nog corrigeren. We kenden in Nederland tot voor kort eigenlijk alleen Veronica van Amerongen als vrouwelijke boomverzorger. De enkele vrouw die verder in dit wereldje actief is houdt zich vooral bezig met onderzoek en advies, en klimt niet in bomen. Ik vroeg Zjoske naar haar verhaal.

"Ik ben dus een vrouwelijke boomverzorger en heb m'n eigen bedrijfje (van A tot Zed boomverzorging). Op mijn opleiding (MBCS-Velp) kwam ik in aanraking met dit vak en het heeft me nooit meer losgelaten. Het eerste waar je achter komt is dat het een vrij zwaar beroep is en het tweede dat je een van de weinige vrouwen bent. Ik ken zelf nog vier andere beroepsmatige vrouwelijke boomverzorgers in Nederland. Naar wat ik heb gezien houd het vaak op met klimmen na het krijgen van kinderen. Naast dat ik beroepsmatig klim doe ik ook mee aan wedstrijden. Tot tweemaal toe heb ik mee mogen doen aan de Europese kampioenschappen. De eerste keer deden er nog drie andere vrouwelijke klimmers mee. Afgelopen jaar was ik een van de acht. Daar zit dus gelukkig een stijgende lijn in.

Ik denk dat er niet zoveel vrouwen in de boomverzorging zitten omdat het geen bekend beroep is. Vervolgens heb je er opleidingen voor die toch echt op mannen gericht zijn. Veel vrouwen zien dat niet zitten. Daar komt bij dat het zwaar is. Ik weet zeker dat je het als vrouw goed kunt uitvoeren maar je zult op een dag nooit zoveel kunnen doen als een man (kost me wel wat moeite om

toe te geven). Ik merk zelf dat de bedrijven die me inhuren daar rekening mee houden. Op een belangrijk punt denk ik dat vrouwen juist beter zijn: ze werken veel preciezer dan mannen, die eerder de neiging hebben dingen wat af te raffelen. Er zijn natuurlijk ook de minder praktische kanten aan het vrouwzijn in de boomverzorging, zoals toiletbezoek. Daarnaast heb je al je mannelijke collega's. Zelf hoop ik altijd dat ze me niet anders behandelen dan de rest. Vaak gedragen ze zich toch wat netter. Natuurlijk heb je altijd mannen die het geweldig vinden dat ze een vrouwelijke collega hebben en daar staat tegenover dat er altijd ook mannen zijn die vinden dat vrouwen niets in een boom hebben te zoeken". Dankjewel, Zjoske! Ik hoop dat meer vrouwen dit prachtige beroep gaan uitoefenen.

Wortelopdruk, plus voor Ede, min voor Wageningen

Bomen en verharding verdragen elkaar slecht. Sneuvelen de bomen niet als gevolg van de verharding dan is het wel omgekeerd. Heel wat fietspaden en trottoirs worden een regelrechte achtbaan als gevolg van wortelgroei, die toch ergens heen moet. De gekozen oplossingen zijn natuurlijk zeer divers. In Ede is het zwaar opgedrukte fietspad langs de Kazernelaan opgeheven, omdat de gemeente liever de jonge eikenlaan

spaarde. Bravo Ede! In Wageningen moesten de zeldzame pluimiepen langs de Dolderstraat verdwijnen vanwege wortelopdruk en reconstructieplannen. Protesten van bewoners zorgden voor uitstel, maar intussen deed de gemeente opvallend weinig om een dreigende aantasting door iepenziekte te voorkomen. De bomen sneuvelen daardoor een voor een en tenslotte gaven de bewoners hun bezwaren maar op. Foei Wageningen!

Reacties op de lentestelling

'Iedereen die een kapvergunning krijgt moet verplicht worden de vervangingswaarde in een bomenfonds te storten'.

De reactie van boomverzorger Peter Simons is vooral nuttig voor gemeentemensen. Hij schreef ons (iets ingekort): "Geld voor een bomenfonds is natuurlijk altijd welkom, maar het gevaar bestaat dat via het fonds bomen herplant worden op andere plaatsen dan op particulier terrein. Oudere bomen in woonwijken zijn heel belangrijk en niet op andere manieren af te dwingen dan middels herplantplicht.

Bij het herplanten kan trouwens niet klakkeloos dezelfde soort gebruikt worden. Veel kapvergunningen worden gegeven omdat 'de boomsoort niet in verhouding is met de beschikbare ruimte'. Omdat oudere bomen een grotere belevingswaarde hebben dan jonge bomen, moet de herplant gericht zijn op de lange termijn. Kies in overleg met de gemeente een boom die 'wel in verhouding is'. Er moet ook gezorgd worden dat deze herplante boom niet onder de vogelvrije 'bomen kleiner dan 10cm (doorsnede, 30cm omtrek)' valt. Op deze manier is er meer garantie dat de boom deze keer wel uitgroeit tot een volwassen exemplaar, zodat er meer waardevolle bomen in woonwijken komen te staan."

Marjan van Elsland

foto: Frank Moens